

08.05.23 – 8-A-B

Історія України

вч. Рзаєва Н.О.

Тема: Правобережна і Західна Україна в 2 пол.18 ст.

Мета: сформувати в учнів знання про соціально-економічне та політичне становище українських земель під владою Польщі в другій половині XVIII ст., охарактеризувати гайдамацький рух на українських землях; розвивати вміння та навички роботи з історичними документами, аналізувати та систематизувати матеріал, вміти виділяти головне й другорядне, зіставляти інформацію з різних історичних джерел, робити висновки, узагальнення, порівняння, вміння вести дискусію, висловлювати свою точку зору, працювати з картою.

Актуалізація опорних знань

Бесіда:

- Яку назву мала остання Запорозька Січ? Скільки років вона проіснувала?
- Наведіть факти, які свідчать про поступове обмеження російським урядом «вольностей» Запорозжя.
- Хто був останнім кошовим отаманом Січі? Чим він уславився?
- Як було ліквідовано Запорозьку Січ?
- Назвіть причини ліквідації Січі.

Вивчення нового матеріалу

Правобережна Україна в середині XVIII ст. продовжувала залишатися в складі Речі Посполитої. Тут і далі зростали землеволодіння польських феодалів. Маєтки окремих магнатів не поступалися королівським. У цей час відбувається зростання панщини, збільшується кількість податків та урізноманітнюються роботи на полі пана. Правобережні селяни усе частіше втрачали власні землі, які приєднувались до фільварків, різко зменшилась кількість господарств, що були достатньо забезпечені тягловою силою. Міста, більшістю яких володіли магнати, ледве животіли, ремесло і промисли розвивалися повільно.

Гайдамацький рух 1750 р.

Це повстання охопило значну територію Правобережжя, також частково поширилося на Лівобережжя, Слобожанщину та білоруські землі.

Це була широка хвиля гайдамацького руху. Діяли десятки загонів повстанців під керівництвом Сухого, Ляха, Мамая, Лисого, Вуса, Подоляка, Письменного та ін. Спостерігалася тенденція до перетворення розрізнених виступів у загальне повстання народних мас проти польського панування.

Гайдамацький рух на Правобережжі

□ **Гайдамаки** – від тур. «розбійник» – учасники українського національно-визвольного руху XVIII ст. на Правобережній Україні.

Уперше згадуються 1717 р.

Загони склалися з селян, козаків, збіднілих шляхтичів, міщан-ремісників. Матеріальну й воєнну підтримку негласно надавала Запорозька Січ.

Грабували панські маєтки, знищували шляхту й католицьке духовенство, єврейських лихварів та орендарів. Застосовували тактику партизанської боротьби.

Повстанці розгромили польські загони і зайняли Умань, Вінницю, Чигирин, Фастів. Згодом повстання охоплює значну територію й поширюється на Брацлавщину, Київщину, Волинь. Використовувалися різноманітні форми боротьби, більш рішучі, ніж у попередньому повстанні: убивства магнатів, шляхти, орендарів, руйнування їхніх маєтків, костьолів; розподіл їхнього майна і цінностей, поміщицької землі між селянами. Поляки були налякані розмахом повстання. Польські магнати та шляхта вимушені були залишати свої маєтки і втікати.

Серед гайдамаків знайшлися зрадники, які фактично допомагали польському уряду боротися з гайдамацьким рухом (Сава Чалий, Касіян).

Але, незважаючи на це, польська влада не могла подолати повстанців самотійно. На допомогу Польщі царський уряд послав каральне військо. Наприкінці 1750 р. основні сили гайдамаків були розбиті.

Національно-визвольний рух на Правобережжі у другій половині XVIII ст.

розгортається з новою силою і переростає у найбільше гайдамацьке повстання під назвою Коліївщина (назва походить від слів «колоти», «кіл», «колії»). Цей рух мав яскраво виражений антикатолицький та антикріпосницький, національно-визвольний характер.

Повстання почалося навесні 1768 р. Очолив його Максим Залізняк — козак, який походив із сім'ї бідного селянина. Змалку пізнав злидні й поневір'яння.

Виступивши з урочища Холодний Яр наприкінці травня 1768 р. (неподалік від Сміли й Чигирини), повстанці визволили від шляхти десятки сіл і містечок Київщини. Тут були знищені королівські органи влади та встановлене народне самоврядування. Поміщицька земля передавалася в руки тих, хто її обробляв, ліквідовувалися важкі повинності.

Налякані посиленням національно-визвольної боротьби в Україні, царська Росія та шляхетська Польща об'єднали свої зусилля і придушили повстання. Тих, хто потрапив до рук карателів, засудили до страти, фізичного покарання або ув'язнення. На смерть були покарані І. Гонта та його найближчі сподвижники. М. Залізняка царський суд після тортур заслав на каторгу до Сибіру.

Гайдамацький рух

Вперше згадуються у писемних джерелах від 1717 р.

Рушійні сили:

- незаможні селяни, що втікали від панщини;
- робітничі люди з млинів, панських фільварків;
- козацтво, міщанство, православне духовенство

Діяльність

- Грабували панські маєтки,
- знищували шляхту, католицьке духовенство, єврейських лихварів та орендарів.

Коліївщина (1768)

Найвідоміший
виступ гайдамаків

Русійні сили:

- незможні селяни, що втікали від панщини
- козаки

Причини повстання:

- в південній Київщині селяни довше користувались свободою від панських повинностей;
- панське господарство переживало складні часи перенесення збіжжєвих ринків з-над Балтики до Чорного моря;
- близькість вільного Запоріжжя;
- загострилися релігійні суперечності.

Лідери повстання:

Максим Залізняк
керівник
гайдамацького
повстання,
гетьман
повстанського
війська.

Іван Гонта
сотник надвірної
міліції, полковник
уманський,
командир
повстанського
корпусу
гайдамаків.

Причини поразки:

- Гайдамацький рух - можливість дестабілізації та ослаблення Польщі;
- Гайдамацький рух - небезпека переходу повстання на Лівобережну Україну.

Опришківський рух

Опришки – повстанці у XVII-XIX ст. у Прикарпатті, Закарпатті, Буковині, які мали широку підтримку населення

Лідер: Олекса Довбуш

Рушійні сили:

- безземельне та малоземельне селянство,
- міська біднота

Діяльність:

- 1700-1737 рр.: - окремі загони громилі шляхетські маєтки, двори міських багатіїв і лихварів
- 1738-1745 рр. – здобули Богородчанську фортецю і здійснили успішні напади на укріплені міста Дрогобич та Рогатин

Скелі Довбуша

Закріплення знань. Рефлексія.

Перегляньте відео: <https://youtu.be/YOF7fGbSej0>

Домашнє завдання: прочитайте пар. 30. Питання №2 на стор. 198 – письмово.

Повторити тему «Правобережна Україна в 17 ст.»

Завдання надсилайте на освітню платформу Human, вайбер 097-880-70-81, або на ел. адресу nataliarzaeva5@gmail.com